

УДК 821.111-4; 27-1

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/94-2-44>**Наталія ПРАЦЬОВИТА,***orcid.org/0000-0002-6332-0939*

доцентка кафедри філології

Закладу вищої освіти «Український католицький університет»

(Львів, Україна) *npratsovyta@ucu.edu.ua*

МІСТИЦИЗМ ЯК АПОЛОГЕТИЧНИЙ ПРИНЦИП МИСЛЕННЯ Г. К. ЧЕСТЕРТОНА¹

Стаття присвячена ґрунтовному аналізу містицизму як одного з визначальних принципів мислення Гілберта Кіта Честертон та з'ясуванню його ролі як апологетичного інструмента в межах християнської традиції. Авторка наголошує, що Честертон послідовно виступав проти редукціоністського раціоналізму модерної епохи, який, на його думку, звужує людське пізнання до суто логічних схем і позбавляє світ глибини та таємниці. Логіка, відірвана від подиву й уяви, може бути внутрішньо послідовною, але водночас оманливою, оскільки не здатна охопити повноту буття.

У цьому контексті містицизм у Честертон постає не як заперечення розуму чи відмова від інтелектуально-го мислення, а як спосіб його очищення та відновлення. Містичний досвід, заснований на подиві перед існуванням світу, дозволяє людині побачити реальність як дар і таїнство, а не як механічну сукупність фактів. Такий підхід розширює можливості пізнання, поєднуючи раціональне осмислення з екзистенційним переживанням і духовною інтуїцією.

Особливу увагу в статті приділено інтерпретації Честертоном Книги Йова, яка руйнує спрощені уявлення про справедливість і причинно-наслідкові зв'язки між гріхом та стражданням. Показано, що містицизм у цьому випадку не дає готових відповідей, але відкриває простір для подиву й смиренного прийняття таємниці. Постає Йова розглядається як *Jobus Christi* – прообраз Христа, невинного страждальця, чия вірність Богові перетворює страждання на шлях містичного пізнання та духовного зростання.

У статті також здійснено огляд попередніх досліджень, зокрема праць К. Лауера, М. Маклуена та Р. Вайлда, які аналізують духовний, філософський і культурний виміри містицизму Честертон. Водночас підкреслюється, що апологетичний потенціал його містичного мислення залишається недостатньо осмисленим у сучасній науці. Метою роботи є довести, що містицизм у Честертон функціонує як цілісна інтелектуальна стратегія, спрямована на захист християнського світогляду через поєднання віри й розуму.

У підсумку стаття демонструє, що концепція «щоденного містицизму» Честертон формує гармонію між логікою та духовним досвідом, допомагає побачити надприродне у звичайному та пропонує читачеві альтернативний, глибший спосіб осмислення створеного світу, в якому віра постає не як обмеження, а як розширення людської свободи та пізнання.

Ключові слова: Честертон, містицизм, апологетика, Книга Йова, «щоденний містицизм».

Nataliya PRATSOVYTA,*orcid.org/0000-0002-6332-0939*

Associate Professor at the Philology Department

Ukrainian Catholic University

(Lviv, Ukraine) *npratsovyta@ucu.edu.ua*

MYSTICISM AS AN APOLOGETIC PRINCIPLE IN THE THOUGHT OF G. K. CHESTERTON²

The article is devoted to a comprehensive analysis of mysticism as one of the defining principles of Gilbert Keith Chesterton's thought and to clarifying its role as an apologetic instrument within the Christian tradition. The author emphasizes that Chesterton consistently opposed the reductionist rationalism of the modern era, which, in his view, narrows human knowledge to purely logical schemes and deprives the world of depth and mystery. Logic, when detached

¹ Дослідження здійснене за підтримки Інституту поглиблених досліджень Університету Ворика (Institute of Advanced Study, University of Warwick), м. Ковентрі, Велика Британія. Авторка висловлює щире подяку професорці Еммі Мейсон (Університет Ворика, Велика Британія) за наукову підтримку та цінні консультації.

² The research was conducted with the support of the Institute of Advanced Study, University of Warwick, Coventry, United Kingdom. The author expresses sincere gratitude to Professor Emma Mason (University of Warwick, United Kingdom) for her scholarly support and valuable consultations.

from wonder and imagination, may be internally coherent yet at the same time misleading, since it is unable to grasp the fullness of being.

In this context, mysticism in Chesterton's view does not appear as a rejection of reason or an abandonment of intellectual thinking, but rather as a means of its purification and renewal. Mystical experience, grounded in wonder before the existence of the world, enables a person to perceive reality as a gift and a mystery rather than as a mechanical collection of facts. Such an approach expands the possibilities of knowledge by uniting rational reflection with existential experience and spiritual intuition.

Special attention is paid to Chesterton's interpretation of the Book of Job, which disrupts simplified notions of justice and of causal links between sin and suffering. It is shown that mysticism in this case does not provide ready-made answers but opens a space for wonder and humble acceptance of mystery. The figure of Job is interpreted as Jobus Christi – a type of Christ, the innocent sufferer whose faith transforms suffering into a path of mystical knowledge and spiritual growth.

The article also surveys previous scholarship, including the works of K. Lauer, M. McLuhan and R. Wild, which examine the spiritual, philosophical and cultural dimensions of Chesterton's mysticism. At the same time, it highlights that the apologetic potential of his mystical thought remains insufficiently explored in contemporary research. The aim of the study is to demonstrate that mysticism in Chesterton functions as a coherent intellectual strategy aimed at defending the Christian worldview through the integration of faith and reason.

In conclusion, the article shows that Chesterton's concept of "everyday mysticism" establishes harmony between logic and spiritual experience, enables one to perceive the supernatural within the ordinary, and offers the reader an alternative, deeper way of understanding the created world, in which faith appears not as a limitation but as an expansion of human freedom and knowledge.

Key words: Chesterton, mysticism, apologetics, Book of Job, "everyday mysticism".

Постановка проблеми. У багатьох своїх творах Гілберт Кіт Честертон підкреслює обмеженість суто раціонального погляду на світ. Він застерігає, що логіка може бути оманливою, а «явища нерідко виявляються іншими, ніж видаються на перший погляд». Така критична дистанція щодо лінійного раціоналізму стає відправною точкою для розуміння містицизму як ключового принципу його мислення. Честертон виступає проти логіцизму, який прагне звести життя до замкнених схем, і натомість акцентує значення містичного досвіду як важливої форми пізнання та духовного відкриття.

Попри очевидний зв'язок між вірою та містицизмом, дослідники рідко розглядали містицизм Честертон як апологетичний інструмент. Ця стаття пропонує інтерпретувати його тлумачення Книги Йова як захист християнського містичного бачення світу. У цьому контексті містицизм постає не лише як духовне чи естетичне явище, а як форма інтелектуального апологетичного мислення, яка приймає таємницю буття як прояв Божого задуму і пробуджує у людини оновлене відчуття подиву перед створеним світом.

У есе "Introduction to the Book of Job" («Вступ до Книги Йова») (1907) Честертон показує, що містицизм не є втечею від розуму, а способом його оновлення через досвід подиву і зачудування. У його трактуванні голос Бога з вихору, який чує Йов наприкінці книги, не дає прямої відповіді на питання про сенс страждання; натомість він пробуджує почуття подиву та захоплення, закликаючи людину побачити містичне у створеному світі. Як і у "Orthodoxy" (1908) Честертон, містицизм постає тут як основа духовного здоров'я:

«Mysticism keeps men sane. As long as you have mystery you have health; when you destroy mystery you create morbidity» (Chesterton, 2007 "Orthodoxy": 20). («Містицизм зберігає людину при здоровому глузді. Доки існує таємниця – існує здоров'я; коли ви знищуєте таємницю – ви створюєте хворобливість»)³ Честертон пропонує апологетичну стратегію не через відкидання раціоналізму, а через формування ширшого способу мислення, у якому віра не протиставляється розуму, а реалізує його повноту. Як зазначає Вайлд, у тлумаченні Честертон Йов постає як *Jobus Christi* – прообраз Христа, що страждав невинно, – погляд, який узгоджується з деякими ранньохристиянськими інтерпретаціями цього сюжету (Wild, 2013). Віра Йова перетворює страждання на шлях містичного пізнання. Таким чином, містицизм у Честертон стає «здоровим глуздом віри» – апологетичною формою досвіду, що не веде до втечі у надприродне, а відкриває таємниче і чудесне у буденному. «Щоденний містицизм» полягає у здатності переживати подив та зачудування як форму пізнання світу, у якій розум і віра співіснують у гармонії.

Аналіз досліджень. Дослідники давно пов'язують ставлення Честертон до містицизму з його християнськими переконаннями. Квентін Лауер зауважує, що «not only was [Chesterton] consistent in his praise of mysticism, whether the poetical mysticism of Francis of Assisi, the theological mysticism of Thomas Aquinas, or what we might call his own 'intellectual mysticism,' but he has commitment to Jesus Christ in faith as essentially a mystical venture» (Lauer, 1988: 166). («[Честертон]

³ Тут і скрізь переклад цитат мій.

був послідовним у своїй похвалі містицизму – чи то поетичного містицизму Франциска Ассізького, теологічного містицизму Томи Аквінського, чи його власного “інтелектуального містицизму”, але його віра в Ісуса Христа є, по суті, містичним звершенням»). Таким чином, християнська віра для письменника постає не лише як догматичне прийняття, а як основа пізнання.

Маршалл Маклуен називав Честертон «практичним містиком», підкреслюючи його здатність помічати чудо та таємниче в буденному, відзначаючи «щоденні дива відчуттів і свідомості». Роберт Вайлд у монографії «The Tumbler of God: Chesterton as a Mystic» (2012) доходить висновку, що унікальне бачення світу Честертоном є плодом «містичної благодаті», дарованої для «особливої місії» – показати сучасній людині шлях сприйняття світу, який відкриває істину про Боже створіння (Wild, 2013: 10).

Попри значний внесок цих праць у розуміння релігійного виміру творчості Честертон, вони здебільшого зосереджуються на окресленні його містицизму як особистої духовної позиції або як характеристики його світогляду. Однак дослідники майже не розглядають того, яким чином містицизм функціонує у Честертоні як апологетичний інструмент та інтелектуальна стратегія, що формує його прочитання біблійних текстів, зокрема Книги Йова. Саме ця недосліджена ланка й визначає актуальність подальшого аналізу.

Метою цієї статті є проаналізувати містицизм як ключовий принцип мислення Честертоні та показати, яким чином його критика обмеженого раціоналізму й наголос на досвіді подиву формують апологетичну інтерпретацію Книги Йова, яку він висловлює у «Вступі до Книги Йова». У цьому контексті містицизм постає не як альтернатива розумові, а як спосіб його розширення та духовного оздоровлення, що відкриває християнське містичне бачення світу.

Виклад основного матеріалу. У «Вступі до Книги Йова» Честертон порівнює біблійний текст з епосом, застерігаючи від поверхневого прочитання:

«Those who look superficially at the barbaric origin of the epic may think it fanciful to read so much artistic significance into its casual similes or accidental phrases. But no one who is well acquainted with great examples of semi-barbaric poetry... will fall into this mistake.» (Chesterton, 2017: 7). («Ті, хто поверхово розглядає варварське походження епосу, можуть вважати надмірним прагненням приписувати його випадковим порівнянням чи фразам глибоке художнє значення. Однак ніхто, хто ґрунтовно знайомий із видатними зразками напівварварської

поезії, не припустить такої помилки»). Честертон підкреслює, що навіть «випадкові фрази» мають значення для розуміння глибини послання книги. Його метод поєднує релігійну серйозність із літературним аналізом, дозволяючи виявити «тонкі ефекти, що були в душі автора, хоча, можливо, не були повністю усвідомленими» (Chesterton, 2017: 7). У своїй інтерпретації Честертон залишає місце для таємниці (*mystery*), яку він вважає серцевиною Книги Йова. Бажання Йова пізнати сенс страждання надає його образу глибини: «The book of Job stands definitely alone because... it asks: ‘But what is the purpose of God? Is it worth the sacrifice even of our miserable humanity?’» (Chesterton, 2017: 3). («Книга Йова безумовно стоїть окремо, бо запитує: “Але яка мета Бога? Чи варте це жертви навіть нашої жалюгідної людяності?”»). Ця невирішена таємниця не руйнує розуміння, а навпаки стимулює його, відкриваючи простір для містичного сприйняття життя.

Помилка друзів Йова полягає у прагненні пояснити життя виключно логічно, не залишаючи місця для таємничого. Честертон порівнює їх із «еволюціоністами», які прагнуть «вмістити» світ у зрозумілу систему, де абсолютно все вкладається у певні рамки. Надмірна покора логіці, на його думку, є «вражаючою помилкою», бо спотворює сприйняття реальності:

«The morbid logician seeks to make everything lucid, and succeeds in making everything mysterious. The mystic allows one thing to be mysterious, and everything else becomes lucid.» (Chesterton, 2007 “Orthodoxy”: 20). («Хворобливо-раціоналістичний мислитель прагне зробити усе цілком прозорим для розуму і в результаті робить усе загадковим. Містик же дозволяє залишатися таємницею лише одному явищу, і завдяки цьому все інше стає ясним»). Таким чином, Честертон підкреслює, що істинне розуміння життя неможливе без місця для незбагненого. Дозволяючи одній речі залишатися загадкою, ми отримуємо здатність бачити порядок і сенс у всьому іншому. Це ставлення відображає його підхід до Книги Йова, де таємниця Божого задуму не розв’язується чисто логічно, а спонукають до духовного споглядання і подиву.

Йов прагне пізнати сенс страждань, не зводячи їх до спрощених пояснень. Його оптимізм зберігає віру у доброту Бога, навіть коли вона неочевидна, і дозволяє приймати містичну природу життя як невід’ємну складову пізнання. Так Честертон пише про Йова, який запитує про причину своїх страждань:

«He remonstrates with his Maker because he is proud of his Maker... but he never doubts, at the back

of his mind, that his enemy has some kind of a case which he does not understand» (Chesterton, 2017: 4). («Він свариться зі своїм Творцем... але ніколи не сумнівається, що його супротивник знає істину, яку він не розуміє»).

Цей образ підкреслює, що незрозумілість не приводить Йова до цинізму чи відкидання Бога, а спрямовують його до глибшого пізнання. Його містичне споглядання поєднує критичний розум із духовною довірою, демонструючи, що істинне пізнання вимагає як раціональної ясності, так і прийняття таємничого.

Честертон демонструє, що містицизм і «здоровий глузд віри» тісно пов'язані: здатність приймати таємницю зберігає цілісність сприйняття світу і допомагає впоратися зі стражданням. Навіть у відчаї, коли Йову звертається, що Бог є його «супротивником», він довіряє, що Бог має причину для всього, що відбувається, і його питання до Творця не є проявом недовіри.

Таким чином, Честертон пропонує підхід до прочитання книги Йова, що поєднує літературну уважність із глибоким усвідомленням таємниці. Містицизм у його інтерпретації – це спосіб мислення, що зберігає подив і одночасно дозволяє вірити у сенс людського життя навіть тоді, коли він не повністю зрозумілий.

Важливою рисою Йова, на думку Честертон, є його оптимізм. Книга Йова, у його баченні, відстоює спосіб мислення, який сприяє ясності та оптимізму, ключовим чинникам розуміння сенсу життя. Розуміння, за його словами, пов'язане з надією. Оптимістичне бачення дозволяє Йову залишатися вірним Богові та довіряти, що Його дії мають сенс, навіть якщо він цього не розуміє.

Песимізм, навпаки, блокує здатність бачити реальність та оцінювати її; Честертон називає його однією з «ересей» сучасної філософії. Пояснюючи позицію Честертон щодо друзів Йова, Рейберн зазначає: «They are so pessimistic, in fact, that they cannot properly listen to their friend even while he endures unimaginable catastrophes. Pessimism is a hindrance to interpretative clarity and earnestness» (Reyburn, 2016: 242). («Вони настільки песимістичні, що не можуть належним чином вислухати свого друга навіть тоді, коли він зазнає неймовірних страждань. Песимізм є перешкодою для інтерпретаційної ясності та щирості»). Таким чином, Честертон показує, що песимізм не лише пригнічує сприйняття добра і сенсу життя, а й заважає глибокому пізнанню і розумінню речей. Песимістичний підхід призводить до закритості розуму й духовної сліпоти, не дозволяючи бачити істинну природу страждання та Божий задум.

У своїх творах Честертон часто застерігає від песемістичного погляду на світ. Так він критикує ідею надлюдини («Superman»), «a demigod of infinite mental clarity» («напівбога із безмежною розумовими здібностями»), яка видається оптимістичною на перший погляд, а насправді є песимістичною. Ця ідея затемнює здатність захоплюватися людиною справжньою, «такою, якою вона є» (Chesterton, 2007 “Heretics”: 32). Як зазначає Айдан Ніколс щодо бачення Честертон: “through the importance it gave to eugenics, [the doctrine of the Superman] lacked charity towards existing humankind” (Nichols, 2021: 381).

(«З огляду на значну увагу до євгеніки, у [доктрині Надлюдини] немає прихильності до людства такого, яким воно є»).

Натомість Книга Йова дає голос людині, що зазнала найгірших страждань, підкреслюючи цінність прагнення пізнати відповіді на складні питання. Тому Честертон наголошує на важливості книги: “The present importance of the book of Job cannot be expressed adequately even by saying that it is the most interesting of ancient books... almost the most interesting of modern books” (Chesterton, 2017: 4).

(«Сучасну важливість Книги Йова не можна адекватно передати, навіть кажучи, що це найцікавіша з давніх книг... майже найцікавіша з сучасних книг»). Цей акцент на голосі стражденої людини показує, що Книга Йова не просто розглядає страждання як абстрактну категорію, а дає простір для глибокого герменевтичного та духовного пізнання. Для Честертон цінність книги полягає саме в її здатності поєднувати інтелектуальну ясність із прийняттям таємничого, дозволяючи читачеві ставити складні питання. У цьому сенсі Йов виступає прикладом герменевтичної чесності, яка поєднує критичне мислення, духовну відкритість і містичний досвід. Така цілісність сприйняття робить Книгу Йова промовистою й важливою для сучасного читача.

Честертон вважав втрату відчуття таємниці однією з ключових помилок сучасної думки. Мілбенк підкреслює важливість концепту *re-enchantment* для Честертон, що означає повернення відчуття дива у сприйнятті світу: “it is not enough to present their readers with the world described in tones of wonder, re-enchantment came by logic and reason” (Milbank, 2009: 8–9). («Недостатньо представити читачам світ з відтінками захоплення; повернення відчуття чарівності відбувалося через логіку і розум»). Інтелектуальне залучення до тексту є дуже важливим у трактуванні Честертон. Для нього відновлення здатності

дивуватися – це не втеча від мислення, оскільки логіка і подив працюють разом, формуючи інтерпретацію світу.

Честертон наголошує, що коли Бог з'являється у тексті Книги Йова, Він не дає відповідей, але ставить нові питання: “This... is the first fact touching the speech; the fine inspiration by which God comes in at the end, not to answer riddles, but to propound them... which makes the whole work religious instead of merely philosophical” (Chesterton, 2017: 6). («Це перший факт, що характеризує монолог Бога: Він з'являється наприкінці, не для того, щоб дати відповіді на загадки, а щоб їх загадати... це робить весь твір релігійним, а не лише філософським»).

Для Честертонна ця особливість є принциповою: поставлені Богом питання не пригнічують Йова, а покликані повернути його до досвіду подиву, захоплення та споглядання творіння. Таким чином, цей монолог відкриває перед людиною не систему раціональних пояснень, а ширший онтологічний горизонт, показуючи незбагненність і чудо створеного світу.

Монолог Бога у Книзі описує створений світ. Честертон підсумовує:

“[God] unrolls before Job a long panorama of created things, the horse, the eagle, the raven, the wild ass, the peacock, the ostrich, the crocodile... The whole is a sort of psalm or rhapsody of the sense of wonder” (Chesterton, 2017: 7). («[Бог] розгортає перед Йовом довгу панораму створених речей: коня, орла, ворона, дикого осла, павича, страуса, крокодила... Усе це являє собою своєрідний псалом або рапсодію, що викликає відчуття дивовижного»). На думку Честертонна, Бог знову запалює в душі Йова захоплення звичайним, повсякденним життям, нагадуючи йому, що люди, якими вони є, не мають повного розуміння всього, що існує на землі. Водночас Бог звертає увагу на те, що навіть знайомі речі є захопливими і дивовижними.

У продовженні монологу Бог також звертається до неживої природи, наголошуючи, що і вони є дивовижними. Честертон пояснює: “when God is speaking of snow and hail... he speaks of them as a treasury that He has laid up against the day of battle – a hint of some huge Armageddon in which evil shall be at last overthrown” (Chesterton, 2017: 6). («Коли Бог говорить про сніг і град... він описує їх як скарбницю, яку приготував на день битви, натякаючи на якесь велетенське Армагеддонське протистояння, у якому зло зрештою буде повалене»). Цей приклад демонструє, що Честертон розглядає створений світ як єдиний органічний прояв Божого задуму, у якому навіть звичайні природні явища можуть нести духовне значення. Завдяки цьому підходу,

досвід споглядання природи стає містичним і одночасно пізнавальним. Природний світ у Честертонна оточений містицизмом і захопленням, що пробуджує у Йова подібне відчуття. Честертон наголошує, що захоплення буденним має велике значення для пізнання світу: “Ordinary things are more valuable than extraordinary things; nay, they are more extraordinary” (Chesterton, 2007 “Orthodoxy”: 38).

(«Звичайні речі цінніші за незвичайні; ба більше – вони є більш незвичайними»). Захоплення створеним світом і здивування є ключовими для релігійної та художньої перспективи Честертонна, дозволяючи людині бачити чудо у буденному та відчувати присутність Бога.

Тема захоплення знайомою, але загадковою реальністю також присутня у романі Честертонна “The Man Who Was Thursday: A Nightmare” (1908). Головний герой, Габріель Сайм, відкриває парадоксальний і таємничий порядок світу, коли стикається з групою людей, де всі члени виявляються таємними детективами. Сандей, очільник групи, подібно до Бога у Книги Йова, не пояснює природу страждань, але ставить питання, що змушує Сайма відчутти задоволення від самого процесу пізнання. Як і Йов, Сайм переживає трансформацію через зустріч із таємничою силою. Фінал роману підкреслює це: герой прокидається, усвідомлюючи «неможливо-добрю звістку», що надає значення буденним речам. Сцени світанку в Сафрон-Парку показують, що герой сприймає світ і природу по-новому, а прості явища стають для нього джерелом захоплення і радості (Chesterton, 2007 “The Man Who Was Thursday: A Nightmare”: 120).

Честертон пов'язує ці мотиви з темами Книги Йова, виділяючи прагнення Йова «знати реальність, а не лише те, що здається», на протигагу друзям, які прагнули нав'язати власне пояснення (Chesterton, 2017: 4). Це частина апологетичного підходу Честертонна, що відстоює силу слабких та парадоксальну перемогу тих, хто зазвичай вважається безсилим. Як у фольклорних казках, (як-от у казці «Джек-переможець велетня»), моральна перевага, а не фізична сила, робить героя значущим.

Висновки. У релігійному контексті Честертон зосереджується на парадоксі страждання: Йов страждає не тому, що він «найгірша людина», а тому, що він «найкраща людина» (Chesterton, 2017: 8). Для Честертонна цей «найтемніший і найдивніший» парадокс одночасно приносить відчуття спокою, адже він пов'язує таємницю Йова з таємницею спасіння людства у Новому Завіті. Образ Йова передбачає страждання безгрішного Христа, єдиного, хто може об'єднати людину з Богом.

Містицизм у Честертон не є самоціллю; він відкриває істини про життя, віру та Бога через захоплення буденним і визнання таємниці. Бог у Книзі Йова створює гімн створеному світу, підкреслюючи важливість здивування, здатності цінувати реальність і відкривати духовний досвід

у повсякденному. Завдяки концепції містицизму Честертон має змогу розглянути проблеми, притаманні домінуючим у його час філософіям, і водночас показати християнську віру як спосіб життя, що є важливою частиною його апологетичного підходу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Chesterton G. K. *Heretics*. Peabody : Hendrickson Publishers, 2007. 192 p.
2. Chesterton G. K. *Introduction. The Book of Job*. Scotts Valley : CreateSpace, 2017. 78 p.
3. Chesterton G. K. *Orthodoxy*. New York : Cosimo Classics, 2007. 160 p.
4. Chesterton G. K. *The Autobiography of G. K. Chesterton*. San Francisco : Ignatius Press, 2006. 384 p.
5. Chesterton G. K. *The Man Who Was Thursday*. New York : Cosimo Classics, 2007. 192 p.
6. Lauer Q. *Chesterton, Philosopher Without Portfolio*. New York : Fordham University Press, 1988. 296 p.
7. McLuhan M. G. K. *Chesterton: A Practical Mystic*. G. K. Chesterton: A Half Century of Views / ed. by D. Conlon. Oxford : Oxford University Press, 1987. P. 25–41.
8. Milbank A. *Chesterton and Tolkien as Theologians: The Fantasy of the Real*. London : T&T Clark, 2009. 224 p.
9. Nichols A. *Chesterton and Holiness*. New Blackfriars. 2021. Vol. 102. No. 1099. P. 1–14.
10. Reyburn D. *Seeing Things as They Are: G. K. Chesterton and the Drama of Meaning*. Eugene : Cascade Books, 2016. 260 p.
11. Wild R. *The Tumbler of God: Chesterton as a Mystic*. Brooklyn : Angelico Press, 2013. 176 p.

REFERENCES

1. Chesterton G. K. (2007) *Heretics*. Hendrickson Publishers, Peabody, MA, 179 p.
2. Chesterton G. K. (2017) *Introduction, The Book of Job*. CreateSpace, Charleston, SC, 120 p.
3. Chesterton G. K. (2007) *Orthodoxy*. Cosimo Classics, New York, 299 p.
4. Chesterton G. K. (2006) *The autobiography of G. K. Chesterton*. Ignatius Press, San Francisco, 350 p.
5. Chesterton G. K. (2007) *The man who was Thursday*. Cosimo Classics, New York, 132 p.
6. Lauer Q. (1988) *Chesterton, philosopher without portfolio*. Fordham University Press, New York, 191 p.
7. McLuhan M. (1987) *G. K. Chesterton: a practical mystic*, in *G. K. Chesterton: a half century of views*, ed. Denis Conlon. Oxford University Press, Oxford. p. 71-77.
8. Milbank A. (2009) *Chesterton and Tolkien as theologians: the fantasy of the real*. T&T Clark, London, 202 p.
9. Nichols A. (2021) *Chesterton and holiness*. New Blackfriars, vol. 102, no. 1099. p. 368–383.
10. Reyburn D. (2016) *Seeing things as they are: G. K. Chesterton and the drama of meaning*. Cascade Books, Eugene, OR, 310 p.
11. Wild R. (2013) *The tumbler of God: Chesterton as a mystic*. Angelico Press, Brooklyn, NY, 228 p.

Дата першого надходження рукопису до видання: 12.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 12.12.2025

Дата публікації: 31.12.2025